

مساله ثبت وقایع حیاتی در کشور ما

مقاله‌ی زیر از آقای شاهرخ جنایان عضو کادر مرکزی تحقیق درباره ثبت وقایع حیاتی در کشور ما بدفتر مجله رسیده که خواندن آن از نظر اهمیت موضوع لازم بنظر میرسد .
مجله مسایل ایران

امروزه ثبت و ضبط دقیق و کامل وقایع حیاتی «توالد و تناسل - مرگ و میر - ازدواج - طلاق» یکی از مسائل ضرور و مورد توجه خاص هر جامعه بطور اعم و در جامعه‌های در حال رشد بطور اخص می‌باشد . چه ناآگاهی از وضع جمعیتی هر جامعه و سیر صعودی تراید جمعیت و کیفیات دگرگونیهای حادثی از قبیل مرگ و میر سبب رکود و یا عدم پیشرفت و بهبود در وضع اجتماعی و اقتصادی آن جامعه خواهد شد . فی‌المثل تنظیم برنامه‌های اقتصادی در زمینه‌های صنعتی و کشاورزی و تنظیم برنامه‌های فرهنگی و بهداشتی بدان رابطه است . خانواده یک واحد اجتماعی است ، و یایک جامعه کوچک است . تامین مسکن ، خوراک ، پوشاک ، وسایل ضروری دیگر افراد آن مستلزم آنست که قبل از هر چیز بدانیم حجم آن چقدر است و چه وضعی دارد ؟ و سپس در پی چاره‌جویی بر آمده و امکانات مناسب را فراهم آوریم . جامعه‌های بزرگ نیز همان گونه‌اند .

در کشور ما نیز ظاهراً از سال ۱۳۳۳ توجه به این امر مهم معطوف شد و اداره ثبت احوال تحقیقات و مطالعات خود را از همین سال آغاز کرد . و هدفش بر مبنای علل عدم یا تاخیر ثبت وقایع حیاتی بوده است . منتها از آنجا که مطالعات علمی و حساب شده و با برنامه نبود به تشکیل کمیسیون‌هایی مبادرت و اکتفا شده بود . و با وجودیکه غالباً افراد مطلعی در کمیسیون‌ها شرکت میکرده‌اند نتیجه مثبتی حاصل نشد تا اینکه در اوایل سال ۱۳۳۹ از آقای دکتر واگنر کارشناس و مشاور آمریکائی دعوتی بعمل آمد که در وضع و سیستم ثبت احوال ایران مطالعاتی را آغاز کرده و

نظرات اصلاحی خویش را پیشنهاد کند. نامبرده پس از صرف تقریباً دو سال وقت گزارشی به سازمان مسئول تقدیم داشت که پیشنهاداتی برای بهبود بخشیدن وضع ثبت احوال کشورما را نیز شامل بود. هدف واگنر برقراری یک سیستم نوین بود. اما پیشنهادات خیلی کلی بیان شده بود. و واگنر هیچ برقراری هر سیستم جدیدی در امور اجتماعی و اداری مشکلاتی در بر ندارد که باید قبلاً مورد مذاقه و بررسی قرار گیرد، تا بتوان برنامه کار و طرق نیل به هدف را کاملاً سنجید و تعیین نمود. بهمین جهت خود واگنر توصیه کرد برای اجرای پیشنهادات او لازمست کمیونی مامور مطالعه مجدد و دقیق در ناحیه‌های گوناگون بشود و طرح جامعی تهیه کند و آن از مرحله آزمایش بگذرد و در صورت نتیجه‌بخش بودن در سراسر کشور اجرا شود. در تاریخ ۱۳۴۰-۰۹-۲۵ آئین‌نامه‌های آزمایشی در ۷۸ ماده از طرف ثبت احوال تنظیم شده و به امضای وزیر کشور وقت رسید، که آزمایش آن از آن زمان تا حال در شهرستان ساری ادامه دارد: اجرای این آئین نامه اشکالاتی در شهرستان ساری بوجود آورد، که علت آن قبل از هر چیز این بود که امکانات مناسب از قبیل کارمند کافی، افزار کافی برای اجرای آن فراهم نشده بود، و واگنر فرم شناسنامه و مندرجات آن که با فرم یک شناسنامه درو وضعیت فعلی فرقدار دارد، چون هم‌جائی نشد با لطبع در جاهای دیگر، رونوشت اصل آن مورد قبول موسسات گوناگون دولتی قرار نگرفت. نتیجتاً یک نفر ساروی که صاحب‌فرزندی میشده است بجای اینکه در ساری برای فرزندش شناسنامه بگیرد به شاهی یا به شهر میرفت و از ثبت احوال آنجا شناسنامه دریافت میکرد.

با پیش آمدن این مشکلات از یک سو و از سوی دیگر اهمیت مساله ایجاب میکرد که طرح نوی پیشنهاد شود که هم منطبق با روشی باشد که در کشورهای مترقی و پیشرفته معمول است و هم منطبق با کولتور و ممیزات روانی ملت ما باشد.

نگارنده پس از انجام یک سلسله مذاکرات با سازمان برنامه و اداره ثبت احوال و مدیریت کل طرح‌ها و بررسی‌های وزارت کشور طرح مطالعاتی و مقدماتی در سطح دو شهرستان درجه دو را پیشنهاد کرد که بر مبنای نتیجه حاصله از آن طرح آزمایشی پیشنهاد شود. این طرح در ظرف پانزده روز تهیه و تقدیم شد که چون تلفیقی از هدف و خواسته‌های سازمان برنامه و اداره کل ثبت احوال بود فوراً به تصویب اداره کل ثبت احوال رسید و برای تصویب هیأت عامل برنامه و تأمین اعتبار مربوط به سازمان برنامه فرستاده شد. این طرح به تصویب سازمان برنامه نیز رسید. و در تاریخ اول تیرماه چهل و سه طرح مطالعاتی که مدت چهارماه بود آغاز گردید.

برطبق این طرح سه نفر بعنوان «اعضای کادر مرکزی تحقیق (۱)» انتخاب شدند. و نیز از چندتن از صاحب‌نظران و مطلعان بعنوان مشاوران

(۱) اعضای کادر مرکزی تحقیق عبارت بودند از نگارنده - و آقایان افضل فامیلی و بهرام فرهنگند که این اطلاعات با همکاری نزدیک آنها گردآوری شده است.

علمی برای همکاری دعوت بعمل آمد (۲).
اعضای کادر مرکزی تحقیق يك ماه اول را به مطالعه و بررسی
برروی پرونده‌ها و مطالب قبلی مربوط به ثبت وقایع حیاتی پرداختند و نیز
مطالعه شکایات و سازمان فعلی آنرا از یک سو و از سوی دیگر قوانین و
آئین‌نامه‌های فعلی ثبت احوال را در نظر گرفتند. سپس مطالعه در سطح
دو شهرستان آغاز گردید که آن دو شهرستان عبارتند از «آمل» و
«شمیران».

علا ت انتخاب این دو شهرستان برای مطالعه : ۱ - آمل
الف : آمل از شهرستان‌های درجه دوم ایران است
ب : فاصله آمل تا تهران زیاد نبوده (۱۸۰ کیلومتر) در نتیجه
چه در وقت مطالعه و چه در وقت آزمایش روش نوین کنترل آن در مرکز
سهل‌تر مینماید.

ج : آمل يك شهرستان ساحلی و دارای جنگل و منطقه کوهستانی
بود. و در نتیجه بهتر می‌شد به مشکلات مأمور ثبت احوال پی برد.
د : فاصله دهات آمل بهم خیلی زیاد نبوده در نتیجه امکان مطالعه
درو وقت محدود یکماه ساده‌تر بنظر می‌رسید.
ه . نمونه شهرستان آمل در ایران لااقل به دهها می‌رسیده است.
۲ - شمیرانات.

الف : نزدیکی بسیار زیاد آن به تهران.
ب : موقعیت جغرافیائی و طبیعی شمیرانات ایجاب می‌کند که از
طبقات مختلف در آن سکونت کنند و همین امر تأثیر مستقیمی در ارتقای
سطح فکری مردم آن ناحیه دارد و در نتیجه آمادگی بیشتری را برای هر گونه
تحولی سبب میشده است.

ج : امکان تبلیغات بیشتر و برخورداری از نتایج آن در شمیرانات
بمرااتب زیادتر از هر ناحیه دیگر بنظر می‌رسید.
د - در شهرستان شمیران وحشت و گریز از هر گونه تحقیقات
مأموران دولتی که متأسفانه در هر ناحیه‌ای از کشور ما برای روستائیان
وجود دارد، بعلت موقعیت خاص این ناحیه کمتر بچشم می‌خورد.
برنامه مطالعه بدین قرار بود :

۱ - تهیه و جمع‌آوری اطلاعاتی در وضع جغرافیائی و طبیعی
محل جهت تنظیم صحیح سازمانی حوزه‌ها در دهات و تعیین تعداد مأموران
لازم برای ثبت وقایع در آن شهرستان.

۲ - تحقیق در وضع اجتماعی و روانی مردم محل وسیله طرح
پرسش‌های مناسب و مصاحبه و تهیه چند مونوگرافی. و تحقیق در علل
عدم یا تاخیر مراجعه کنندگان به مأموران ثبت احوال جهت ثبت وقایع.

(۲) اعضای مشاوران علمی عبارت بودند از : سرکار علی‌خان امینی .
آقایان دکتر جمشید بهنام ، دکتر حمیدزاهدی ، مرتضی ورزی ، دکتر احسان
فراقی، دکتر امامی ، خالقی‌راد ، ستوده‌زند (و نیز باید بر این گروه آقای وجدانی
مدیر کل مطلع ثبت احوال و آقای یگانه‌شیرازی مدیر فنی طرح را هم اضافه کرد).

۳ - تحقیق در وضع ثبت احوال محل و نحوه کار ضابطین وقایع چهارگانه :

الف. میزان فعلی حقوق کارمندان و اضافه حقوقی که خواستار بودند .

ب . هزینه سفری که دریافت میدارند و هزینه سفری که خواستار بودند .

ج . نواحی ابواب جمعی

ه . وظائف فعلی آنها و وظائف آتی شان .

در زیر پرسش‌هایی را که از مردم و ماموران ثبت احوال بعمل آمده عینا نقل می‌کنیم .

الف . پرسش‌هایی که از مردم شده است :

۱ - سن شما چقدر است ؟

۲ - محل تولدتان کجاست ؟

۳ - شغل‌تان چیست ؟

۴ - شما پس از اینکه متولد شدید بلافاصله برایتان شناسنامه گرفتند ؟

۵ - آیا میدانید گرفتن شناسنامه چه مدت طول می‌کشد ؟

۶ - فکر می‌کنید که مامور در انجام وظیفه‌اش تعلل می‌کند ؟

۷ - فکر نمی‌کنید که مردم نیز در گرفتن شناسنامه تعلل می‌کنند ؟

۸ - شما ازدواج کرده‌اید ؟

۹ - چگونه واقعه ازدواجتان ثبت شد ؟

۱۰ - آیا شما صاحب فرزندی هستید ؟

۱۱ - آیا برایش شناسنامه گرفته‌اید ؟

۱۲ - چند وقت گرفتن شناسنامه برای فرزندتان طول کشید ؟

۱۳ - مامور ثبت احوال چند وقت يك بار به ده شما سرکشی می‌کند ؟

۱۴ - چه نظری نسبت به مامور ثبت احوال دارید ؟

۱۵ - آیا از وضع موجود راضی هستید ؟

۱۶ - چرا راضی هستید (یا چرا راضی نیستید ؟)

۱۷ - شما میدانید اشکالات کار چیست ؟

۱۸ - شما میدانید که در ده شما چند نفر بدون شناسنامه هستند ؟

۱۹ - شما می‌توانید بگوئید چرا بعضی‌ها بدون شناسنامه هستند ؟

۲۰ - بنظر شما اصولا شناسنامه چه بدرد می‌خورد ؟

۲۱ - شما راجع به ثبت احوال چه نظری دارید ؟

۲۲ - آیا شما می‌توانید برای بهتر شدن ثبت احوال راه حل‌هایی پیشنهاد کنید ؟

۲۳ - آیا بنظر شما اگر کدخدا مامور ثبت واقعه در دفتر مخصوص باشد بهتر است یا نه ؟

۲۴ - کدخدا می‌تواند این وظیفه را انجام دهد ؟

- ۲۵ - آیا باید از این بابت پولی هم به او داد ؟
- ۲۶ - آیا سپاهی دانش می تواند این وظیفه را انجام دهد ؟
- ۲۷ - آیا اصلا در این ده سپاهی دانش می باشد ؟
- ۲۸ - آیا این ده دارای انجمن ده می باشد ؟
- ۲۹ - اگر انجمن ده داشته باشید انجمن ده می تواند این وظیفه را انجام دهد ؟
- ۳۰ - آیا تابحال از شناسنامه تان چه استفاده هائی کرده اید ؟
- ۳۱ - چه مامورانی از طرف دولت بیشتر بدهه شماسرکشی می کنند : مروج کشاورزی ، سپاهی دانش ، مامور مبارزه با مالاریا ، ژاندارم ، مامور عمران دهات ؟
- ۳۲ - کدامیک از این ماموران بیشتر برایتان مفید هستند ؟
- ۳۳ - کدامیک از این ماموران می توانند کمکی بما بکنند ؟
- ۳۴ - بنظر شما چه اشکالی دارد که آدم شناسنامه نداشته باشد ؟
- ۳۵ - آیا تابحال شناسنامه برایتان اشکالی تولید کرده است ؟
- ۳۶ - آیا این شناسنامه ای که در دست دارید در ده شما داده اند و یا اینکه شهر رفتید و آنرا گرفتید ؟
- ۳۷ - آیا پیش آمده که مخصوصا سن فرزندانتان را کم یا زیاد گرفته باشید ؟
- ۳۸ - بنظر شما اصلا چرا مردم سن فرزندان شان را کم یا زیاد می گیرند ؟
- ۳۹ - هر کس که شما او را می شناسید آیا شناسنامه دارد ؟
- ۴۰ - اگر شناسنامه از صورت فعلی خارج شود و مثلا بصورت کارت گواهی رانندگی درآید اشکالی دارد ؟
- ۴۱ - اگر در شناسنامه ازدواج ، طلاق ، تعداد اولاد ، وضع شمولیت ، شرکت در انتخابات ، جیره بندی و غیره حذف شود بنظر شما اشکالی دارد ؟
- ۴۲ - آیا وقتی کسی در اینجا می میرد طی چه تشریفاتی دفن می شود ؟
- ۴۳ - چگونه واقعه فوت ثبت می شود ؟
- ۴۴ - آیا اینجا غسلخانه دارد ؟
- ۴۵ - وضع گورستان اینجا چگونه است ؟
- ۴۶ - در گورستان اینجا ماموری وجود دارد که دفترچه مخصوصی در اختیار داشته باشد و واقعه فوت را در آن ثبت کند ؟
- ۴۷ - در این ده سن ازدواج چقدر است ؟
- ۴۸ - بیشتر در این ده «عقد» متداول است یا «صیغه»
- ب . پرسش هائی که از مامور ثبت احوال شده است :
- ۱ - نام - نام خانوادگی - سن - تحصیلات (فرهنگی - تخصصی)
- ۲ - سمت . سابقه خدمت . نوع استخدام (رسمی ، پیمانی ، روزمزد)
- ۳ - تعداد عاقله

- ۴ - تعداد نواحی ابوابیجمعی هر یک از نمایندگان حوزه‌ها چیست؟
و چند مدت یکبار به ده سرکشی می‌کنند؟
- ۵ - وضع راههای دهات چگونه است؟ (ماشین‌رو، مالرو، ... در زمستان، تابستان و غیره؟)
- ۶ - آیا حقوق و مزایا و هزینه سفر شما کافی است؟ در صورتیکه کافی نیست چه مبلغی بنظر شما کفایت می‌کند؟
- ۷ - حداکثر دهاتی که یک نفر مامور می‌تواند در یکماه سرکشی کند بنظر شما چقدر است؟
- ۸ - در حوزه ماموریت ماموران تقریباً چند درصد از افراد بدون شناسنامه هستند؟ و آیا برای گرفتن آن اقدامی می‌کنند؟
- ۹ - معمولاً چند درصد از وقایع معوق به ثبت می‌رسد؟
- ۱۰ - نظر شما نسبت به اعلامیه ولادت و فوت چیست؟
- ۱۱ - آیا بنظر شما ثبت ازدواج و طلاق در شناسنامه ضروری است؟ و اگر این‌گونه وقایع ویا تعداد اولاد ثبت نشود چه اشکالی دارد؟
- ۱۲ - آیا باتغییر فرم شناسنامه موافق هستید؟
- ۱۳ - فکر می‌کنید چه مطالبی لازمست در شناسنامه‌های جدید باشد لطفاً مفصلاً توضیح دهید.
- ۱۴ - برای اینکه ثبت واقعه ۱۰۰٪ باشد چه پیشنهاداتی دارید؟
- ۱۵ - بنظر شما چه مامورانی از قبیل: دهبان، سپاهی‌دانش، مروج کشاورزی، ماموران مبارزه با مالاریا و غیره می‌توانند در این مورد به ثبت احوال کمک کنند؟ و این‌گونه کمک چگونه و بچه نحو باید باشد؟
- ۱۶ - بنظر شما اگر مامور سیار باشد (وضع فعلی و موجود) وقایع بهتر به ثبت می‌رسد؟ و یا اگر ثابت باشد و رابطی از دهات و غیره وقایع را گزارش دهد؟
- ۱۷ - یکی از اشکالات عمده فعلی رونوشت شناسنامه است بنظر شما در آینده بچه‌صورتی درآید بهتر است؟
- ۱۸ - به‌نظر شما چه کسی میتواند رابط خوبی باشد و چرا؟
- ۱۹ - اشکالاتی که در کار شما هست چیست؟
- ۲۰ - آیا پیشنهاداتی برای بهبود وضع ثبت احوال دارید؟
- ۲۱ - تشریفات زایدی که باعث رکود کارهاست کدامست؟
- ۲۲ - برای اینکه شناسنامه و اسناد سجلی از هرگونه جعل و دستبرد مصون بماند چه راهی بنظر شما می‌رسد؟
- ۲۳ - در آئین‌نامه و قانون فعلی ثبت احوال اشکالاتی نمی‌بینید؟
- ۲۴ - برای اصلاح آن چه موادی را پیشنهاد می‌کنید؟
- ۲۵ - غیر از پرسش‌های بالا اگر نظری دارید لطفاً توضیح دهید.

این پرسش‌ها بر حسب سن، موقعیت مکانی، تیپ و مواد پرسش شونده گاه پس و پیش، کم و زیاد، و در قالب‌های گوناگون بیان شده‌است.
ناتمام